

13-16 Ekim 2011

[SAMSUN'A BİR PARANTEZ AÇIYORUZ]

Cilt I

SAMSUN SEMPOZYUMU

13-16 EKİM 2011

CİLT I

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Mahmut AYDIN
Yrd. Doç. Dr. Selahattin ÖZYURT

Doç. Dr. Bekir ŞİŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Hasan ATSIZ

Samsun Valiliği
Samsun 2012

SAMSUN SEMPOZYUMU

13-16 EKİM 2011

Sekreteryaya, Dizgi
Saniye ŞEŞENOĞLU

© Samsun Valiliği

ISBN: 978-605-63349-0-0

Baskı Yeri ve Tarihi
Samsun, Eylül 2012

Baskı
CEYLAN OFSET (Sn:16281)
Pazar M. Necati Efendi S. No.47 55020 İlkadım/SAMSUN
T: 0362 431 1 444 - ceylan@ceylanofset.com.tr

Yazışma Adresi
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kurupelit / SAMSUN
Tel: 0362 312 19 19 / 5415
e-mail: sempozyum@samsunsempozyumu.org
web: <http://www.samsunsempozyumu.org>

19 MAYIS'TAN CUMHURİYETE MİLLİ MÜCADELE

Mustafa TURAN *

Üç kıtada medeni hayata müsait geniş bir saha üzerinde hükümran olan, yüzlerce yıl Türk varlığının ve Türk kültürünün kesintisiz hayat bulduğu gerçeği, 20. yüzyılda yerini ilmi ve teknolojik açmazları sebebiyle çepeçevre kuşatılmış, jeopolitik üstünlüğünü Batılı güçlere kaptırmış, politik güç unsurlarını büyük oranda kaybetmiş, yıkılması mukadder görünen bir devlet ve hayatta kalmaya çalışan bir millet gerçeğine bırakmıştır. Osmanlı Devleti artık dengi bulunmayan süper bir güç durumunda değil, hâkimiyet sahasını ve varlığını kendi gücü ile koruyabilen büyük devlet kalabilmek özelliğinden de uzaklaşmış, yüksek bir güç merkezi olmaktan çıkmıştır. 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra terk etmeğe zorlandığı topraklar artık Hıristiyan tebaanın yoğunlukta bulunduğu topraklar değil kadim Türk yurtlarıdır.

Zaferlerin yerini yenilgilere bıraktığı, büyük acıların yaşandığı, çaresizliğin hüküm sürdüğü ve önemli kayıpların verildiği 19. yüzyılda Osmanlı Devleti artık tarih sahnesinden çekiliyordu. Yüzyılın sonlarında 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi (93 Harbi) nin acıları sarılmadan aralıksız savaşmak zorunda kalan Osmanlı Devleti, peş peşe yenilgilerle Avrupa'dan neredeyse tamamen çekiliyor, Osmanlı toplumu da bir arada yaşamak iradesini kaybediyordu. Osmanlı milletini oluşturan unsurlar bu camiadan ayrılmanın hesabını yapıyorlar ve isyanlar birbirini kovalıyordu. 1881 yılında kurulan Duyun-ı Umumiye Teşkilatı ülkenin bütün gelirlerine el koymuştu. Sosyal insicamını kaybetmiş, ekonomisi çökmüş, eğitim sistemi bozulmuş, siyasi ve askeri sahada hiçbir ağırlığı kalmamış bir devlet ve toplum yapısı içinde Osmanlı aydını ve yöneticileri devleti yıkılmaktan, toplumu dağılmaktan kurtaracak hal çareleri aramakla meşguldüler.

Mustafa Kemal ise 24 yaşında bir delikanlı iken 1905 yılında kurmay yüzbaşı olarak Şam'a giderken Beyrut'taki arkadaşlarına "Asıl mesele yıkılmak üzere bulunan imparatorluktan bir Türk devleti çıkarmaktır." diyordu. Mustafa Kemal iki yıl sonra da özetle şu görüşleri ifade ediyordu: "Meşrutiyet, köhneleşmiş ve insicamını kaybetmiş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun gövdesi üzerinde değil aksine Türk çoğunluğun yaşadığı kısım üzerinde düşmanların, yani büyük devletlerin yapacağı bir tasfiye yerine, kendi başına bir Türk devleti kurmalıdır. Nüfusun yarısı Türk olmayan ve hâlbuki geniş bir saha işgal eden devletin bütün varlığı ve müdafaası Türk'ün omuzlarına yüklenmiş, Hıristiyan azınlıklar ise yalnız kendi çıkarlarını sağlamakla kalmıyor, komşu ve aynı ırktaki devletlerle birleşmek için fırsat kaçırmak istemiyorlar. Geriye kalan Türkler ve Araplar, ayrı ayrı devletlerin sömürgeleri haline getirilecek, Türk'ten başka unsurlar düşman devletlerin tarafını tutacaklar. Şu halde devlet gövdesinin çökmesiyle hasıl olacak enkazın altında ezilip perişan olmak mı, yoksa çoğunluğu Türk olan milli sınırlara çekilerek burasını mı savunmak daha doğru ve hayırlı olacak? Ben selameti ikinci fikrin tatbikinde görüyorum."¹

Bu ifadelerden anlıyoruz ki, Osmanlı Devleti'nin son ve buhranlı bir döneminde Harp Akademisi'nde okuyan Mustafa Kemal'de "milli devlet" fikri o yıllarda oluşmuştur.

93 Harbi'nin üzerinden fazla bir zaman geçmeden 1911-1912 Trablusgarp; 1912-1913 Balkan Harpleri sonunda Osmanlı Devleti Balkanlardan neredeyse tamamen çekiliyordu. Tarif edilemez büyük acıların

* Prof.Dr.,Atatürk Araştırma Merkezi.

¹ Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, 2.bsk., İstanbul, 1981, s. 114 vd.

yaşandığı Balkanlarda, mesele sadece ordular arasında geçen savaşlar olmaktan çıkmış Müslüman-Türk'ün imhasına dönüşmüştür.

İnsanlar ve toplumlar umutlarını ve onurlarını kaybettikleri takdirde tarihten silinir giderler. Tarih bunun aksi bir şeyi kaydetmemiştir.

100 yıl boyunca yaşanan olayların sonunda insanlarımızın umutları kırıldı, yok olma noktasına geldi. Şu satırlarda merhum Mehmet Akif'in bile neredeyse isyan eder bir haleti ruhiye içinde olduğunu görürüz.

Yâ Râb, bu uğursuz gecenin yok mu sabâhı?
Mahşerde mi bîçârelerin, yoksa felâhı!

Nûr istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!
"Yandık!" diyoruz... Boğmaya kan gönderiyorsun!

İslâm ayakaltında sürünsün mü nihâyet?
Yâ Rab, bu ne hüsrandır, İlâhi, bu ne zillet?

Mazlûmu nedir ezmede, ezdirmede mânâ?
Zâlimleri adlin, hani öldürmedi hâlâ!

Mâdâm ki, ey adl-i İlâhi yakacaktın...
Yaksaydın a mel'unları... Tuttun bizi yaktın!

Yetmez mi musâb olduğumuz bunca devâhi?
Ağzım kurusun... Yok musun ey adl-i İlâhî!

1913 yılında söylemişti bunları Akif. 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi) sırasındaki yaşanan eziyeti, sıkıntıyı, vahşeti görmüştü; akabinde Balkan Harplerinde yaşanan zulümleri...

Arkasından I. Dünya Harbi çıkmış ve Balkan Harplerinin acıları henüz sarılmadan Osmanlı Devleti kendini bu savaşın içinde bulmuştu.

20. yüzyılın başlarında Avrupa halklarının dünya olaylarında hakim bir rol oynamayı sürdüreceklerine inanan Winston Churchill gibi pek çok kimse Batı'nın tarihi misyonunun dünyanın diğer halklarının kaderlerini çizmek olduğunu ve sonunda bunu tamamlayacağını düşünüyordu. Osmanlı ülkesi, kültürel ve politik olarak Avrupa örneğine göre yeniden biçimlendirilmemiş bölgeler arasındaydı². Bu anlayış ile yürütülen politikalar Osmanlı Devleti'ni daha ziyade kendi toprakları üzerinde cereyan edecek olan bir dünya savaşına tabii olarak sürüklemiştir. Bu tarihte oluşan gruplaşmada tarafsız kalamayan Osmanlı Devleti 2 Ağustos 1914 tarihinde bir ittifak yaparak Almanya'nın yanında I. Dünya Harbi'ne girmek zorunda kalmıştır. Zaten devletin hem zayıf bir durumda olması, hem de tarafsız kalması, o günkü şartlarda pek mümkün gözüküyordu.

Bu savaşta Mehmetcik Sarıkamış'ta, Filistin'de, Kutü'l-Ammare'de, Süveyş'te, Yemen'de, Çanakkale'de, Galiçya'da destanlar yazdı. Sadece Çanakkale'deki mücadelede bir zafer değil zaferleri görürüz. Seddeülbahir, Kumkale, Tekeburnu Anafartalar, Kocaçimen, Conkbayır, Kanlısirt, Kireçtepe, Aslantepe aklımıza gelen ve her birinde zafer kazanılmış yerlerdir. Kitre Muharebeleri ile Zığındere Muhârebesi'ne bakınca sanki tarihte böylesine kanlı savaşlar yok gibi gelir insana. Bu zaferlere rağmen Osmanlı Devleti, hemen hemen bütün kaynaklarını tüketmiş ve yenik bir devlet olarak savaştan çıkmıştır. Dünya savaşı

² David Fromkin, Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1922, İstanbul, 1989, s.10

sonunda verilen kayıplar bir yana yıkılan bir devletten yeni ve bağımsız bir Türk devletinin kurulması neredeyse imkânsız bir hale gelmiştir.

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinden biraz önce Duyûn-ı Umûmiye İngiliz Dainler Vekili Sir Adam Block'un İstanbul'dan ayrılırken söylediği şu sözler mânîdardır: "Eğer Almanya kazanırsa siz Alman kolonisi olacaksınız. Eğer İngiltere kazanırsa, mahvoldunuz"³ Gerçekten de Sir Adam Block'un dediği çıkmıştı. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'nin uygulanış tarzı da bunu göstermektedir. Mütareke'nin meşhur 7. maddesi ile Müttefikler, "Güvenliklerini tehdit edecek bir durum olduğunda herhangi bir stratejik yeri işgal etme hakkını" elde etmişlerdi. Mütareke gereğince Osmanlı ordusu terhis edilir; silâh ve cephanelere el konulur. Müttefiklerin, Mütareke maddelerini isteklerine uygun bir tarzda uygulamaya başlamaları, hatta Mütareke maddeleri hükümlerine aykırı olmasına rağmen, birçok yerde işgale başlamaları, Mondros Mütarekesi'nin ihtiva ettiği şartlar ile yetinmeyeceklerini ve aralarında yaptıkları gizli anlaşmaların hükümlerini açıkça uygulayacaklarını gösteriyordu. Başka bir ifade ile Müttefiklerin Osmanlı topraklarını parçalamak ve paylaşmak emelinde oldukları açıktır.

Anlaşılabileceği gibi Mütareke tam anlamıyla teslimiyet demekti. Ancak bir hususun belirtilmesi gerekir ki, bu bir ateşkes anlaşmasıdır ve nihai bir barış antlaşması değildir. Bir yandan mütarekeyi en katı bir biçimde uygulamaya girişen galip devletler, nihai barışı sağlamak üzere 18 Ocak 1919 tarihinde Paris'te bir araya geldiler. Ancak antlaşma metninin ortaya çıkması için iki yıla yakın bir sürenin geçmesi gerekecektir. İşte bu süre, bir takım kararların verildiği ve Anadolu'da bağımsızlığı elde etmek için milli mücadelenin başladığı bir tarih olacaktır.

Bu gelişmeler yaşanırken "Milletimiz her gittiği yerde milyonlarca insan bıraktı. Yemen çöllerinde kavrulup mahvolan Anadolu evlatlarının miktarını biliyor musunuz? Suriye'yi muhafaza etmek için, Mısır'da barınabilmek için ne kadar insan telef oldu bunu biliyor musunuz? Artık milletimizin başkalarına verilecek zerresi kalmamıştır." diyen Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya geçmeye ve Milli Mücadele'yi başlatmaya hazırlanıyordu.

Mondros Mütarekesi'ne rağmen İtilâf Devletleri Osmanlı Devleti'nin tasfiyesinin o kadar kolay olamayacağını anlamışlardı. Zira her türlü savaş gücünden mahrum bırakılmış ve tam bir acz içine itilmiş olan Türk milleti, memleketini parçalayanlar için hala büsbütün tehlikesiz sayılamazdı. Üstelik 19 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde Anadolu'da "Ya istiklal Ya ölüm" parolasıyla milli bir mücadele başlamıştır.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinden bir gün sonra Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya geçmek üzere hareket etmiş ve 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkmıştır. Atatürk Nutuk'a, "1919 yılı Mayıs'ının 19'uncu günü Samsun'a çıktım. Umumî durum ve manzara" diye başlar ve kısaca bir durum tespitinde bulunur. "Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu grup, Dünya Savaşı'nda yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes anlaşması imzalanmış. Büyük Harbin uzun yılları boyunca, millet yorgun ve fakir bir halde." Sonra düşünülen kurtuluş çarelerini sıralar ve şunları söyler: "Efendiler, bu durum karşısında tek bir karar vardı. O da millî hâkimiyete dayanan kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak. İşte İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğümüz ve Samsun'da, Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulanmasına başladığımız karar, bu karar olmuştur. Türk'ün haysiyeti ve gururu ve kaabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa, mahvolsun daha iyidir. Öyleyse ya istiklâl ya ölüm!"⁴

Askeri terhis edilmiş, silah ve cephanesi elinden alınmış devletin ve en önemlisi Mustafa Kemal Paşa'nın ifade ettiği gibi yorgun ve fakir bir haldeki milletin bu şartlarda yeni bir Türk devleti kurmak ne kadar mümkündür?

Milli Mücadele'nin başlatılabilmesi için öncelikle Mustafa Kemal'in ifadesiyle "Hürriyet ve istiklal benim karakterimdir. Bence bir millette şeref, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve bekâ bulabilmesi, mutlak o milletin hürriyet ve istiklâlîne sahip olması ile kâimdir. Ben yaşayabilmek için müstakil bir milletin evlâdı kalmalıyım. Bu sebeple Millî İstiklâl bence bir hayat meselesidir. Milletin ve memleketin menfaatleri gerektirdiği takdirde, milletlerden her biri ile dostluk ve siyâsî münâsebetleri takdir ederim. Ancak benim

³ Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul, 1980, s. 125

⁴ Kemal Atatürk, *Nutuk, (1919-1927)*, Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 1989, s. 1 vd.

milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de, bu arzusundan vaz geçinceye kadar amansız düşmanıyım." diyebilen bir anlayışın ve inancın hakim kılınması gerekmektedir. Bu itibarla o günkü şartlarda Milli Mücadele'yi başlatmak neredeyse imkânsızdır.

Samsun'a çıkışından henüz bir buçuk ay gibi kısa bir süre geçmiş olmasına rağmen bu süre içerisinde yaptığı faaliyetler ve verdiği mesajlar, başta İngilizler olmak üzere Müttefik Devletlerin bütün hesaplarını bozacak mahiyettedir. Bir hafta kadar Samsun'da kaldıktan sonra Havza'ya geçen, oradan Amasya'ya giden Mustafa Kemal Paşa, gerçekten de müfettişlik görevi dışında memleketin muhtelif yerlerinde cereyan eden olaylar ve özellikle Anadolu'da başlayan işgallerle ilgilenmeye, bildiriler yayınlamaya, yazışmalar yapmaya başlamıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıkışından kısa bir süre sonra, 8 Haziran 1919 tarihinde bölgedeki faaliyetleri sebebiyle Harbiye Nazırı tarafından İstanbul'a geri çağırılmıştır. O'nun İstanbul'a çağırılması, elindeki geniş yetkileri eskisi gibi kullanamayacağını göstermektedir ki, artık kendi inisiyatifi ile hareket edecektir.

Samsun'dan Havza'ya, oradan da Amasya'ya geçen Mustafa Kemal, burada 21-22 Haziran 1919 günü tarihi Amasya Tamimini yayınlamıştır. Bu tamim bir bağımsızlık bildirgesi olup gerek yürütülecek mücadelenin gerekse ileride kurulacak devletin fikri temellerini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Amasya Tamimi'nin maddeleri incelendiği zaman millî devlet kavramının ihtiva ettiği mânâyı bulmak mümkündür. Zaten Amasya Tamimi'nden, Erzurum Kongresi-Sivas Kongresi-Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı ve Cumhuriyet'in ilânına kadar giden hareket çizgisi tamamen bu fikir ile kâim olmuştur. Tamimin birinci maddesinde vatanın şu veya bu köşesinin tehlikede olduğu değil, vatanın tamamının tehlikede olduğu ifade edilmek suretiyle vatanın bütünlüğü öncelikle vurgulanmıştır. Bizce en önemlisi burada, üçüncü maddede belirtilen "İstiklâlin yine milletin azim ve kararıyla kurtarılacağı" ifadesidir. Bu sözler Türk tarihinde ilk kez duyuluyordu. Böylece "İrade-i Milliye" ve "Hâkimiyet-i Milliye" esası artık Milli Mücadele için temel ve sarsılmaz bir âmil olmuştur. Bu itibarla Amasya Tamimi bir "bağımsızlık beyanamesi"dir.

Amasya Tamimi'nin 1. Maddesinde "Vatanın bütünlüğü ve milletin istiklâlinin tehlikede olduğu" ifade edilmiştir. Bu ifade ile milletin istiklâlinin tehlikede olduğu tespit edilmekte ve mücadele, en tabii ve haklı bir gerekçeye dayandırılmaktadır. Bu tarihe kadar gayr-ı Müslim unsurların büyük bir oranda ayrıldıkları diğerlerinin de ayrılma temayülü içinde buldukları gerçeğinden hareketle bu ifadenin kullanıldığı açıktır ve bu ifadeyi "Milletin istiklâlini, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır." İfadesi teyit edecek ve vatanının, Türk milletinin azim ve kararıyla kurtarılacağı ilan edilecektir.

Mondros Mütarekesi gibi Türk milletini ortadan kaldırmaya matuf bir metni imzalayan "İstanbul Hükümeti'nin üzerine aldığı sorumluluğun icaplarını yerine getiremediği" de bir gerçektir. "Bu halin milleti adeta yok olmuş gösterdiği" tamimde belirtmek suretiyle İstanbul Hükümeti'ne karşı büyük bir cesaretle cephe alınmış ve İstanbul Hükümeti'nin milleti temsil hakkının olmadığı ihsas edilmiştir. Bu durumda "Milletin içinde bulunduğu durum ve şartlara göre harekete geçmek ve haklarını yüksek sesle cihana işittirmek için her türlü tesir ve kontrolden uzak millî bir heyetin varlığı zaruridir." Bunun için de "Anadolu'nun her bakımdan en emniyetli yeri olan Sivas'ta millî bir kongrenin acele toplanması kararlaştırılmıştır." Amasya Tamimi'nde belirtilen, mücadelenin hukukî zemini hazırlayacak olan millî bir heyetin toplanması kararı tarihî bir karar olmuştur.

Sivas'ta millî bir kongrenin toplanmasından önce Erzurum'da toplanan kongreye katılan Mustafa Kemal Paşa burada millî devletin kurulması yönünde bir dizi kararın alınmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal'in, Kongre'nin açılışında yaptığı konuşmada "İrade-i Milliye" ve "Hâkimiyet-i Milliye" prensipleri üzerinde hassasiyetle durduğunu görürüz.

Erzurum Kongresi'nde alınan kararlara baktığımız zaman bu kararların millî bağımsızlığın sağlanmasına matuf kararlar olduğu kadar zaferden sonra kurulması düşünülen devletin yönetim biçimine dair kararlar olduğu görülür. İlk defa millî sınırlar içinde bir bütün olan vatanın her türlü yabancı işgal ve müdâhalesine karşı milletin birlikte müdâfaa ve mukavemet edeceği ifade ediliyor, "Hiristiyan unsurlara siyasi hakimiyetimizi ve içtimaî dengemizi bozucu imtiyazlar verilemez", "Manda ve himaye kabul olunamaz"

hükümleriyle de milli bilinç ve milli bağımsızlık konusundaki kararlılık ortaya konulmuş oluyordu. Bu kararların gerçekleşmesi için Kuvâ-yı Milliye'nin âmil ve İrade-i Milliye'nin hâkim kılınması esastan hareketle Milli bir Meclisin derhal toplanması kararlaştırılıyordu.

İşte burada ifade edilen İrade-i Milliye'nin hâkim kılınması kararı, 23 Nisan 1920'de "Mecliste yoğunlaşan milli iradeyi fiilen vatanın mukadderatına el koymuş olduğu esas ilke olarak kabul edilmiştir." şeklinde ifadesini bulacaktır.

Anlaşılabacağı gibi henüz rejimin adı konulmamıştır. İşgal altındaki bir ülkede ve mevcut Osmanlı Devleti'nin işgalci devletler tarafından meşru devlet/hükümet olarak kabul gördüğü bir ortamda yeni rejimin ilan edilmesine zaten imkân da yoktur. Tabiatıyla tarihi seyri takip edersek öncelikle ülkenin işgalden kurtarılması ve bağımsızlığının ilan edilmesi gerekiyordu.

Erzurum Kongresi'nden sonra en önemli gelişme şüphesiz ki 4-11 Eylül 1919'da Sivas Kongresi'nin toplanması olmuştur. Kongre'de ilk önce Erzurum Kongresi'nin karar onaylanmış, bunun yanı sıra Misak-ı Milli'nin metnini daha güçlü bir biçime sokan değişiklikler kabul edilmiştir..

Aralık 1919 sonlarında, Mustafa Kemal Paşa başkanlığında, Ankara'da toplanan Heyet-i Temsiliye'nin yaptığı görüşmeler sonunda Türk istiklâlinin esaslarını tanzim eden bir metin hazırlanmış, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Heyet-i Temsiliye üyeleri tarafından imzalanmıştır. Hazırlanan metin daha sonra son Osmanlı Meclisi'ne Trabzon mebusu olarak seçilen Hüsrev Bey'e verilmiş, O da bunu, mecliste Millî Misak'ı hazırlamakla görevlendirilen komisyona ulaştırmıştır. Meclis'e intikal eden bu metin, çok az bir değişiklik yaparak 28 Ocak'taki resmî olmayan gizli toplantıda mevcut bütün üyelerin ittifakıyla kabul edilmiştir. 17 Şubat 1920 tarihinde de Türk ve dünya kamuoyuna duyurulmuştur.

Misak-ı Millî gerçik bir Osmanlı Parlamentosu kararı idi. Ancak onu hazırlayanlar milletten aldıkları yetki ile bunu yapmışlardı. Misak-ı Millî, kutsal bir yemin olarak T.B.M.M.'nin hedefi olmuştur. O artık yeni Türk devletinin ülkesini belirleyen, sonuna kadar çalışılacak milî bir ülkü olmuştur. Başka bir ifade ile bu karar, Türk vatani ve milletin varlığını tam anlamıyla yasallaştırmış, milî devletin temellerini atmıştır.

Osmanlı toprakları üzerinde yıllardır büyük emeller besleyen Batılı büyük devletlerin I. Dünya Harbi sonunda imzalattıkları mütareke ile yetinmeyecekleri, aralarında kararlaştırdıkları paylaşımı hukuken tescil ettirecek bir tavır izleyecekleri anlaşılıyordu. Nitekim bunu 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalattıkları Sèvres Antlaşması ile gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Ancak Milli Mücadele boyunca Kuvâ-yı Milliye'nin gösterdiği direniş ve bağımsız bir devlet kurma yolundaki azim ve kararlılık başta İngilizler olmak üzere işgalci devletleri endişeye sevk edecek ve milli bilincin kırılmasının mümkün olamayacağını göreceklendir. Milli Mücadele'deki kararlılığın ne seviyede olduğunu göstermesi bakımından bir anekdotu nakletmemizde fayda vardır:

Sivas Kongresi'nin bitiminden bir hafta kadar sonra, Amerika'yı ilgilendiren konuları incelemek üzere Başkan Wilson'un emriyle Ermenistan'a gönderilen General J.G.Harbord başkanlığında bir Amerikan Heyeti Sivas'a gelmiştir. Burada Mustafa Kemal Paşa ile iki buçuk saat kadar devam eden bir görüşme yapan General Harbord, görüşme sırasında

"Şimdi ne yapmak niyetindesiniz?" diye bir soru sordu.

Parmakları arasında çevirdiği bir tesbihle oynamakta olan Mustafa Kemal, bu soru ile muhâtap olduğu anda sinirli bir hareketle tesbihin sicimini koparmıştı. Mustafa Kemal, yere düşüp dağılan taneleri teker teker toplarken bunun Generalin cevabı olduğunu söyler. Böylece, ülkenin dağılmış parçalarını bir araya getirmek, çeşitli düşmanlardan temizlemek bağımsız ve medeni bir devlet kurmak isteğini belirtmiş oluyordu.

Harbord, böyle bir umudun ne mantığa, ne askerî gerçeklere uyduğunu söylemiş ve "Birtakım insanların kendi canlarına kıydıklarını biliyoruz. Şimdi de bir ulusun intiharına mı tanık olacağız?" sorusunu sormuştur.

Mustafa Kemal, General Harbord'u da etkileyecek olan şu cevabı vermiştir:

"Sözleriniz doğrudur General. İçinde bulunduğumuz durumda yapmak istediğimiz şey, ne askerlik açısından, ne de başka bir açıdan açıklanabilir. Ancak her şeye rağmen, yurdumuzu kurtarmak, özgür ve

uygar bir Türk devleti kurmak, insan gibi yaşayabilmek için yapacağız bunu... Başaramazsak, bir kuş gibi düşmanın avucu içine düşecek ve ağır ve şerefsiz bir ölüme katlanacak yerde atalarımızın çocukları olarak, dövüşerek ölmeyi tercih ederiz."⁵

Neticede özgür ve uygar bir Türk devleti kurmak, insan gibi yaşayabilmek için girişilen Milli Mücadele, 30 Ağustos 1922'de Başkomutanlık Meydan Muharebesi ve zaferinden sonra 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan'da nihai bir barış antlaşması ile taçlandırılmıştır. 29 Ekim 1923 tarihinde de Cumhuriyet ilan edilerek Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmadan önce tasarladığı ve Samsun'da uygulamaya koyduğu gibi yıkılan bir devletten yepyeni ve milli bir Türk devleti hayat bulmuştur.⁶

Türkiye Cumhuriyeti'ni iyi anlayabilmek, milli kültür ve milli hakimiyet duygusunun nasıl perçinleştiğini görebilmek için seferberlik öncesinde 1.700.000 km²'lik alanda yaklaşık 22 milyon nüfustan 15 milyonun hangi ruhla işgalci güçlere karşı direnişe geçirildiğini anlamak gerekir. Bütün yokluklara, imkânsızlıklara rağmen güçlü devletlere karşı yapılan direniş hareketi başarıya ulaşmıştır. Atatürk Milli Mücadele sonrasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurmuş, temel ilke olarak tam bağımsızlığı kendine ilke edinerek, "yurtta sulh cihanda sulh" prensibini tüm dünyaya ilan etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sonsuza kadar yaşabilmesi için de köklü İnkılâplar yapılmıştır. Haysiyetli ve onurlu bir şekilde yaşayabilmek için de her fırsatta milli birlik ve beraberliğini önemini dile getirilmiştir.

Milli tarih, milli kültür ve milli ülkü temelinde bir devlet/toplum amaçlanmış olduğu için kurulan yeni Türk Devleti'nde bütün işler bu hassasiyet üzerine yürütülecektir. Atatürk, Türk kültürünün iki önemli unsuru olan Türk dili ile Türk tarihine de milli bir hassasiyetle önem vermiş, Türk dilinin zenginleştirilmesi ve milli tarihin incelenmesi için önemli çalışmalar yapmıştır. 1 Kasım 1934'de TBMM'nde "Kültür işlerimiz üzerinde ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini, doğru temelleri üstüne kurmak, öz Türk diline değeri olan genişliği vermek için candan çalışmakta olduğunu söylemeliyim."⁷ Başka bir konuşmasında da, "Milli şuurun ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz." diyen Atatürk, 1 Kasım 1932'de TBMM'nde yaptığı konuşmasında da, "Milli kültürün her çığırda açılarak yükselmesini Türk Cumhuriyeti'nin temel direği olarak temin edeceğiz. Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğe kavuşması için bütün devlet teşkilatımızın dikkatli, alakalı olmasını isteriz" demiştir.⁸

Atatürk'ün Cumhuriyet kurulduktan sonra üzerinde yaptığı çalışmalar, Milli Mücadele'nin kültür alanında devamından başka bir şey değildir. Türk milli kültürünü muasır medeniyet seviyesine çıkarmak gayesiyle yürüttüğü çalışmaların yanı sıra "Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak, evvela bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti hissen, fikren, fiilen bütün efal ve harekâtımızla gösterelim. Bilelim ki, milli benliğini bulamayan milletler başka milletlerin şikâridir (avidir)."⁹ demek suretiyle milli kültüre yönelik tehditlere de dikkat çekmekte, medeniyete giden yolda milli kültür ve milli benliğin muhafazasını elzem görmektedir. Bu da milli tarihin ortaya çıkarılmasıyla olacaktır. Atatürk'ün "Kültür bir milletin bütün tarihî seyrini gösteren bir harekettir. Bugün yaşayan milletler varlıklarını ispat ve devam ettirebilmek için çalışırlar, fakat onların dayanacağı bir esas, kökünü kendisinden alacağı bir kültürleri bulunmazsa, temel sağlam olmaz. Onun içindir ki, tarihlerinde kültür izi bırakmayan milletlerin nihayet yalnız adları kalmıştır."¹⁰

Milli kültür ve milli hâkimiyet ancak mali bağımsızlıkla mümkün olabilecektir. "Bugünkü mücadelemizin amacı tam bağımsızlıktır. Bağımsızlığın bütünlüğü ise ancak mali bağımsızlık ile

⁵ Lord Kinross, *Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, (Çev. Necdet Sander), İstanbul, 1984, s. 297-298.

⁶ Lozan Konferansı öncesinde 22 Kasım 1922 İngiliz gizli istihbarat raporunda Osmanlı Devleti'nin varlığını yitirdiğini ve buradaki küllerden bir anka kuşu gibi yeni bir Türk Devletinin kurulduğu şeklinde yer almıştır. Bkz. Salahi R. Sonyel, *Mustafa Kemal (Atatürk) ve Kurtuluş Savaşı (Yeni Belgelerle) 1918-1923*, C. III, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2008, s. 1818-1819

⁷ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (1906-1938)*, (Toplayan: Nimet Arslan), C. I, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay., 3.bsk., Ankara 1981, s. 377.

⁸ *Söylev I*, s. 372.

⁹ *Söylev II*, s 143.

¹⁰ Afet İnan, "Atatürk ve Kültür", *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri, Seminere Sunulan Bildiriler*, TTK Yay., Ankara, 1973, s. 104.

mümkündür. Bir devletin maliyesi bağımsızlıktan yoksun olunca o devletin bütün hayati kuruluşlarında bağımsızlık felç olur. Çünkü her devlet organı ancak mali kuvvetle yaşar.”¹¹ diyen Atatürk’ün asıl amacının tam bağımsızlık olduğunu belirtmeliyiz.

Sonuç olarak, Milli Mücadele her şeyden önce bir var olma ve var kalma mücadelesidir. Milli kimlik, milli kültür, milli hâkimiyet ve milli bilince dayalı bağımsız bir Türk Devleti kurulması amacıyla yürütülen Milli Mücadele hareketi, tarihte emsali görülmemiş bir başarı elde etmiş ve Cumhuriyeti ilan etmiştir. Zaferi kazanmak, bunu Lozan’da tasdik ettirmek ve Cumhuriyeti ilan etmek yetmeyecektir. Yeni kurulan Türk devleti sağlam fikri temeller üzerine kurulmalıydı. Milli Mücadele’nin amacı buydu. İlelebet payidar kalınacaksa tarihte yapılan hatalar bilinmeli ve yeniden aynı hatalara düşülmemelidir. Türk toplumu da Osmanlı örneğinde¹² olduğu gibi çözülmemelidir. İşte Cumhuriyetin ilanından sonra da dil, tarih, kültür, sosyal ve siyasi alanlarda girilen inkılâpların gerçekleştirilmesindeki asıl amaç Türk milletinin onurlu yaşamasını ve geleceğe umutla bakmasını sağlamak olmuştur. Bu bağlamda Atatürk’ün, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni kurduktan sonra, onu Türk gençliğine emanet ederek ve onlardan milli bağımsızlığı muhafaza ve müdafaa etmelerini istemesi manidardır.

¹¹ **Atatürkçülük, Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri**, MEB Yay., C.I, İstanbul, 1988, s. 423.

¹² “Çözülen toplumun zihniyet ve davranışlarında büyük değişiklikler belirir. Güzel sanatlara, ilimlere, felsefeye, dile, ahlaki davranışlara ve müesseselere bayağılık ve avamlık sızar. Yeni yeni kurtarıcılar çıkar sahneye; kimi selameti eskiye dönüşte arar, kimi kılıca bağlar ümitlerini, kimi stoacığa sığınır, kimi yeni bir dine. ama bütün bu kurtarıcılar, bütün çırpınışlar çözülmeyi önleyemez.” Bkz. Cemil Meriç, **Umrandan Uygurlığa**, s. 113, İstanbul, 1996; Cemil Meriç’in buradaki ifadesinden de anlaşılacağı gibi Osmanlı Devleti ve toplumu iç dinamiklerini kaybetmiş ve dağılmıştır.